

МИКОЛАЇВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Добрунік Тетяна Пилипівна

УДК 631.143: 339.137

**ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ РЕГІОНАЛЬНОГО АПК**

08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(економіка сільського господарства і АПК)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Миколаїв – 2008

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Одеському державному економічному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент
Островський Петро Іванович,
Одеський державний економічний
університет, доцент кафедри економіки,
організації та обліку в АПК
декан обліково-економічного
факультету.

Офіційні опоненти: - доктор економічних наук, професор
Єрмаков Олександр Юхимович
Національний аграрний університет
Кабінету Міністрів України м. Києва,
професор кафедри аграрної соціології
та розвитку села;

- кандидат економічних наук, доцент
Скрипник Світлана Валентинівна
Херсонський державний аграрний
університет, доцент кафедри
обліку і аудиту.

Захист відбудеться “28” лютого 2008 р. о 13³⁰ годині на засіданні вченої ради Д.38.806.01 Миколаївського державного аграрного університету за адресою: 54010, м. Миколаїв, вул. Паризької комуни, 9, конфернц-зала.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Миколаївського державного аграрного університету за адресою: 54010, м. Миколаїв, вул. Карпенка, 73.

Автореферат розісланий “24” січня 2008 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

В.Ф. Ключан.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В процесі реформування аграрного сектора економіки виникли нові організаційні форми виробництва, серед яких домінуючу роль і місце по кількості займають фермерські господарства. Фермерські господарства є однією з ефективних форм господарювання. Вони визнані на законодавчому рівні, існують поряд з іншими суб'єктами підприємницької діяльності в сфері АПК, конкурують з ними як рівноправні. Нині діяльність фермерських господарств відзначається нестабільністю. Дія негативних чинників призвела до того, що певна кількість господарств, основною метою яких стало виживання, опинилася в ситуації, коли їх заставою служить конкурентоспроможність. Забезпечення ефективної діяльності фермерських господарств вимагає вирішення цілого комплексу питань з підвищення їх конкурентоспроможності, обґрунтування перспектив розвитку, удосконалення економічної стратегії, розробки відповідних заходів, які б дозволили їм пристосуватись до жорстких умов конкурентної боротьби.

Загальні проблеми конкуренції та конкурентоспроможності підприємств досить ґрунтовно розглянуті як у теоретичному, так і у практичному аспектах у роботах відомих зарубіжних та вітчизняних вчених-економістів різних часів: К. Макконелла, С. Брю, М. Портера, І. Ансоффа, Р. Фатхутдінова А. Юданова, Г. Азоева та ін. Окремі питання конкурентної політики, забезпечення конкурентоспроможності підприємницьких структур аграрного сектора економіки, у т.ч. і фермерських господарств, знайшли відображення у працях В. Андріанова, В. Андрійчука, В. Амбросова, В. Месель-Веселяка, П. Саблука, Ю. Наумова, М. Маліка, В. Зіновчука, Л. Мармуль, О. Єрмакова, І. Червена, М. Долинської, А. Кредисова, А.Бідика та ін. Проте означена проблема залишається недостатньо дослідженою. Подальшого наукового обґрунтування вимагають питання щодо підвищення конкурентоспроможності фермерських господарств з урахуванням змін ринкового середовища. Особливої уваги слід надати аналізу впливу зовнішніх та внутрішніх факторів, які обумовлюють конкурентоспроможність фермерських господарств з метою визначення стратегії їх розвитку та підвищення позицій на ринку. Зазначене потребує подальшого як теоретичного, так і практичного осмислення, що й обумовило вибір теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану Одеського державного економічного університету з теми “Економічно-технологічні аспекти формування сільськогосподарського ринку в регіоні” (номер ДР 0205U008966).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розробка науково-методичних основ і обґрунтування комплексу організаційно-економічних заходів забезпечення конкурентоспроможності фермерських господарств в умовах ринкових відносин.

Для досягнення поставленої мети в дисертації вирішувались наступні завдання:

- узагальнення теоретичних і методичних основ конкурентоспроможності організаційних формувань аграрного сектора та їх особливостей стосовно фермерських господарств;
- обґрунтування методики визначення конкурентоспроможності фермерських господарств з урахуванням економічних і природно-кліматичних умов їх функціонування в регіоні;
- аналіз ретроспективи розвитку фермерських господарств та ефективності їх функціонування;
- оцінка конкурентоспроможності фермерських господарств регіону та факторів, що впливають на неї;
- визначення та обґрунтування основних напрямків підвищення конкурентоспроможності фермерських господарств регіону;
- розробка стратегії розвитку фермерських господарств окремих природно-економічних зон Одеської області на перспективу.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні аспекти забезпечення конкурентоспроможності фермерських господарств регіонального АПК.

Об'єктом дослідження є процеси функціонування і підвищення економічної ефективності виробничо-господарської діяльності суб'єктів АПК.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження є діалектичний метод пізнання і системний підхід до вивчення соціально-економічних явищ. У процесі дослідження використовувалися наступні методи: монографічний (вивчення вітчизняного та світового досвіду забезпечення конкурентоспроможності підприємств), абстрактно-логічний (теоретичні узагальнення і формування висновків), системного аналізу (аналіз соціально-економічного стану фермерських господарств), економіко-статистичні (аналіз факторів впливу на конкурентоспроможність фермерських господарств і оцінка рівня їх конкурентоспроможності), розрахунково-конструктивні та експериментальний (розробка моделі оптимального розміщення виробництва основних видів товарної продукції в фермерських господарствах окремих природно-економічних зон Одеської області) та інші.

Наукова новизна одержаних результатів. Результатами дослідження, які становлять наукову новизну і виносяться на захист є наступні:

Вперше одержано:

- обґрунтовано комплексний підхід до визначення рівня конкурентоспроможності фермерських господарств, який базується на моделюванні залежності результативного показника (сум грошової виручки від реалізації продукції на одиницю земельної площі для великих господарств та рентабельності продаж – для дрібних) від наявності і ефективності використання основних елементів ресурсного потенціалу, що дає можливість визначити ступінь впливу кожного фактору на конкурентоспроможність підприємства.

Удосконалено:

- класифікацію та систематизацію зовнішніх і внутрішніх факторів формування конкурентоспроможності фермерських господарств з урахуванням природно-економічних і соціальних особливостей кожної зони і регіону;

- систему моніторингу конкурентоспроможності фермерських господарств на рівні регіону. Обґрунтовано необхідність залучення до цього процесу державних та комерційних інституційних органів;

- механізм визначення пріоритетних напрямів інвестування фермерських господарств окремих природно-економічних зон з використанням коефіцієнтів еластичності за окремими факторами, що впливають на конкурентоспроможність. Це дає можливість забезпечити, з одного боку, гарантію швидкого отримання віддачі цих інвестицій, а з іншого – посилити конкурентні переваги фермерських господарств на аграрному ринку.

Дістало подальший розвиток:

- визначення сутності конкурентоспроможності фермерського господарства як забезпечення оптимального співвідношення між обсягами виробництва і реалізації продукції та його ресурсним потенціалом, платоспроможності і інвестиційної привабливості підприємства, посилення стійкості до природних і економічних ризиків приватного господарювання;

- обґрунтування та визначення напрямків розміщення виробництва основних видів продукції по окремих природно-кліматичних зонах, спеціалізації фермерських господарств та диверсифікації їх виробничої діяльності з урахуванням регіональних особливостей, що сприятиме зростанню розмірів прибутків на одиницю залучених у виробництво земельних та інших ресурсів і підвищенню конкурентоспроможності цих формувань.

Практичне значення отриманих результатів полягає в обґрунтуванні та розробці пропозицій щодо підвищення конкурентоспроможності фермерських господарств на рівні регіону. Основні положення, висновки та пропозиції дисертаційної роботи доведені до рівня методичних та практичних рекомендацій і використовуються в практичній діяльності фермерських господарств Одеської області. Рекомендації щодо вдосконалення методики визначення конкурентоспроможності фермерських господарств та напрямів її підвищення впроваджено управліннями сільського господарства і продовольства Балтського (довідка № 117 від 15.09.2004р.) і Арцизького (довідка № 173 від 14.10.2004р.) районів, а також прийняті Головним управлінням агропромислового розвитку при Одеській облдержадміністрації для застосування у практиці господарств (довідка № 16-6-04-960 від 12.10.2007р.).

Теоретичні результати проведеного наукового дослідження використовуються в навчальному процесі Одеського державного економічного університету при викладанні дисциплін “Економіка підприємств АПК”, “Організація агробізнесу”, “Стратегічне управління підприємством” (довідка №01-17/988 від 10.10.2007р.).

Особистий внесок здобувача. Основні положення, висновки та пропозиції дисертації розроблено і сформульовано автором особисто. У наукових працях, опублікованих у співавторстві (позиції 1, 2, 6, 7, 8, 10 за списком у авторефераті) використано ті ідеї, які є результатом особистих досліджень здобувача.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати досліджень доповідалися автором та обговорювалися на 11 науково-практичних і науково-методичних конференціях: IX Міжнародній - “Удосконалення підготовки фахівців” (Одеса, травень 2004р.); X Міжнародній – “Управління якістю підготовки фахівців” (Одеса, травень 2005р); Всеукраїнській - “Проблеми теорії і практики залучення інвестицій у розвиток економіки регіонів” (Одеса, жовтень 2002 р.) та щорічних підсумкових конференціях професорсько-викладацького складу Одеського державного економічного університету (Одеса, 2000 - 2007 рр.).

Публікації. За результатами дисертаційного дослідження опубліковано 14 наукових праць, підготованих самостійно та у співавторстві, загальним обсягом 5,3 ум. др. арк. (з них особисто автору належить 3,8 ум. др. арк.), у тому числі 11 статей – у наукових фахових виданнях.

Обсяг і структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний її обсяг складає 202 сторінки комп’ютерного тексту, в тому числі основна частина – 160 сторінок. Робота містить 36 (3 таблиці на 4 окремих сторінках), 18 рисунків і 21 додаток (на 21 сторінці). Список використаних джерел включає 160 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У першому розділі “**Теоретичні і методичні основи конкурентоспроможності фермерських господарств в умовах ринкових відносин**” узагальнено основні теоретичні положення щодо сутності конкурентоспроможності і розкрито особливості її визначення стосовно фермерських господарств. Виділено основні фактори, що обумовлюють конкурентоспроможність фермерських господарств та обґрунтовано доцільність її комплексної оцінки з урахуванням факторів зовнішнього середовища.

У роботі визначено, що в ході становлення більшість фермерських господарств опинились перед значними труднощами: слабка орієнтація у вимогах ринкової економіки; недостатня матеріальна і технічна озброєність виробництва (без можливостей застосування передових технологій); не налагодженість економічних зв’язків з партнерами; психологічна і організаційна непідготовленість працювати в умовах ринкових відносин. Крім того, лібералізація цін і ослаблення регулюючих функцій держави з урахуванням інфляційних процесів посилили жорсткість кредитної політики, переклали відповідальність за подолання диспропорцій, які сформувались в економіці, на самі фермерські господарства. Все це обумовлює різні рівні конкурентоспроможності стосовно господарств у аграрному секторі.

Для фермерського господарства, у розумінні дисертанта, конкурентоспроможність – це забезпечення оптимального співвідношення між обсягами виробництва і реалізації продукції та його ресурсним потенціалом, платоспроможності і інвестиційної привабливості підприємства, зменшення природних і економічних ризиків приватного господарювання. З іншого боку,

під конкурентоспроможністю слід розуміти здатність фермерських господарств виробляти продукцію, яка користується попитом на ринку, брати участь у боротьбі за покупця, а також шукати напрямки збільшення своєї частки на ринку. Конкурентоспроможність можна виявити тільки порівнянням між собою фермерських господарств як у масштабі регіону, так і в масштабі країни.

Традиційні методи оцінки конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств базуються на розрахунку коефіцієнтів. У роботі визначено, що поряд з визначенням коефіцієнтів платоспроможності, оборотності активів, оцінки ліквідності балансу, оцінки прибутковості та інших, які пропонуються дослідниками, слід використовувати для фермерських господарств оцінку динаміки обсягів виробленої і реалізованої продукції, продуктивності праці, врожайності культур і продуктивності худоби.

Для оцінки конкурентоспроможності фермерських господарств в першу чергу слід дати чітку класифікацію факторів, що формують її. Зовнішні фактори, в основному, представляють загрози господарству, внутрішні фактори протидіють загрозам, їх взаємовплив і забезпечує рівень конкурентоспроможності (рис. 1).

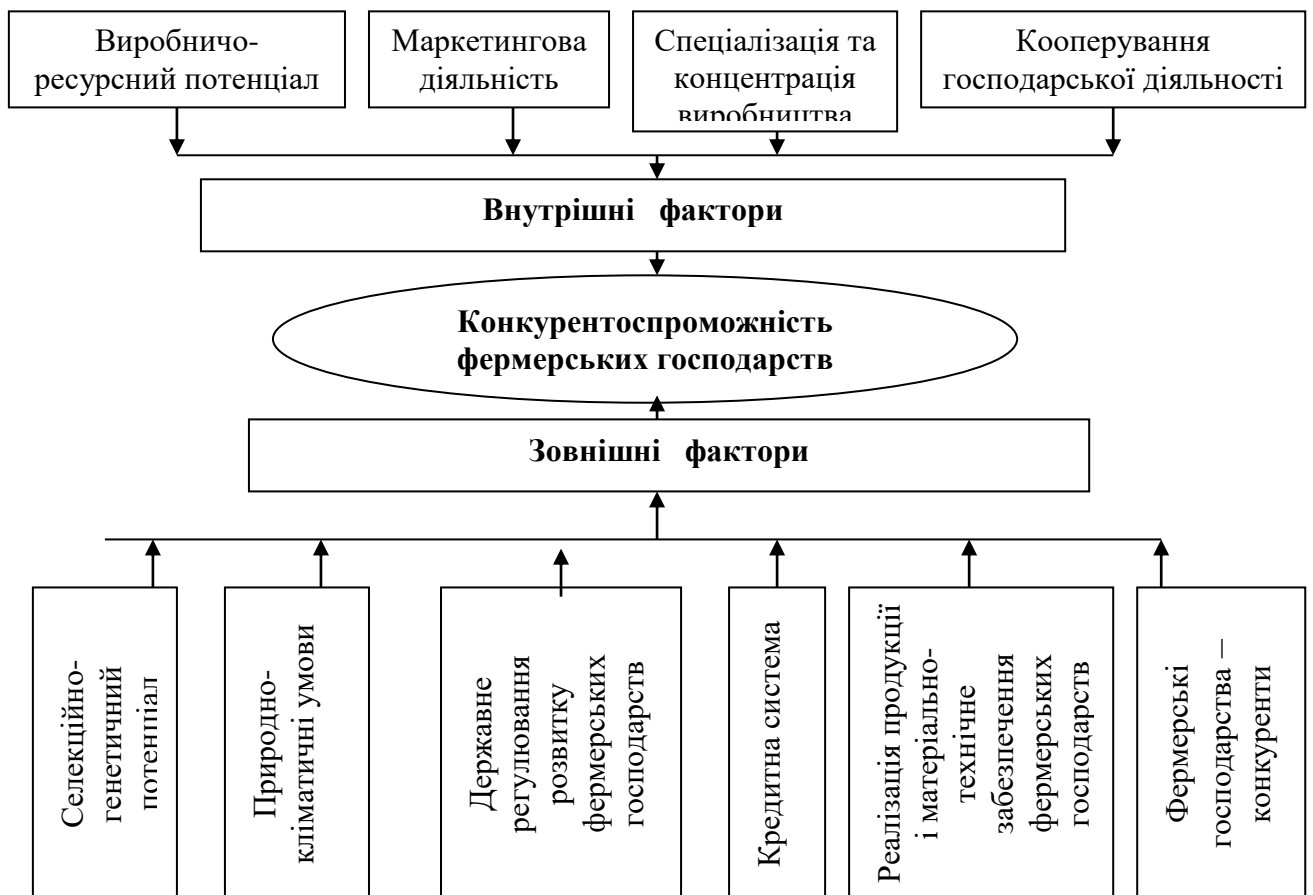

Рис. 1. Класифікація факторів конкурентоспроможності фермерських господарств

Запропоновано під моніторингом конкурентоспроможності фермерських господарств розглядати цілісну систему організаційних і технологічних заходів, спрямованих на здійснення відповідними державними і комерційними інституційними одиницями процесу відстеження, накопичення, систематизації

та аналізу інформації про кількісні та якісні параметри розвитку фермерських господарств з метою інформаційного забезпечення процесу їх оперативного і стратегічного управління.

Важливим аспектом у визначенні конкурентоспроможності виступає визначення критерію для її оцінки. Нами запропоновано вплив внутрішніх факторів на конкурентоспроможність визначати за допомогою методів кореляційно-регресійного аналізу, де в якості інтегруючого результативного показника для фермерських господарств з площею сільськогосподарських угідь понад 50 га взято виручку від реалізації продукції в розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь, а для фермерських господарств з площею сільськогосподарських угідь до 50 га - рентабельність продаж. Вплив зовнішніх факторів запропоновано визначати за методами експертних оцінок, де критеріальною оцінкою може бути застосований інтегральний показник.

У другому розділі **“Ретроспектива економічного розвитку і конкурентоспроможності фермерських господарств в Одеській області”** проведено моніторинг виробничо-ресурсного потенціалу фермерських господарств; оцінено економічний стан і тенденції розвитку останніх, обсяги і ефективність виробництва окремих видів продукції; проаналізовано виробничі та економічні показники, що впливають на конкурентоспроможність, здійснено оцінку конкурентоспроможності фермерських господарств окремих природно-економічних зон області.

В Одеській області на кінець 2006 року налічувалось 6195 фермерських господарств. З 2000 по 2006 рік їх кількість збільшилась майже в 1,4 рази, площа сільськогосподарських угідь у середньому на 1 господарство збільшилась більш, ніж у 4 рази (рис.2).

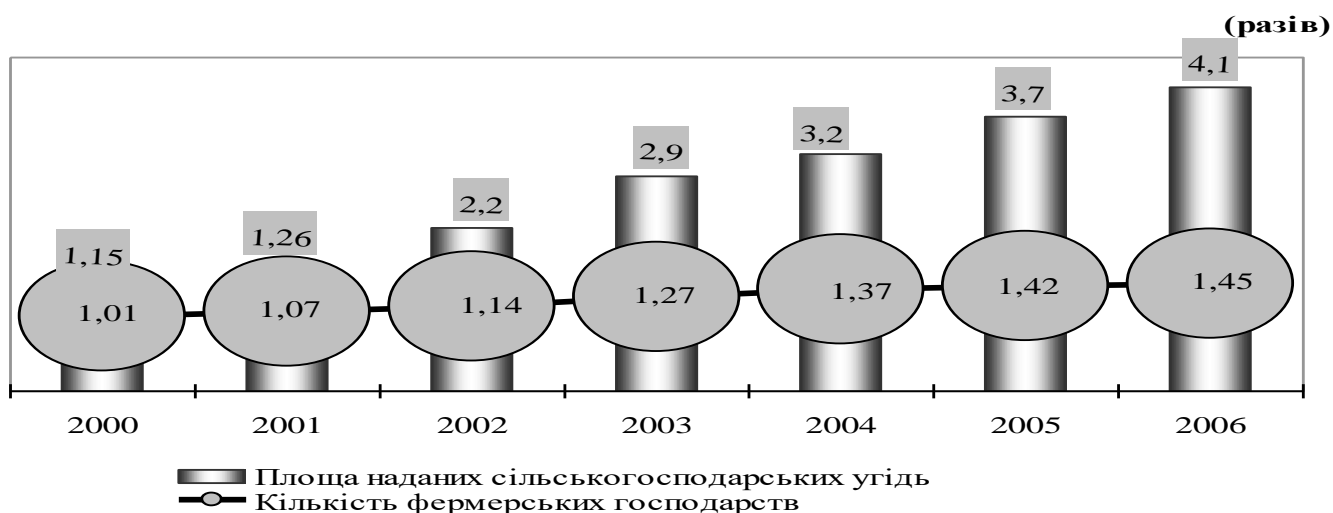

Рис. 2. Динаміка кількості фермерських господарств та наданих їм площ сільськогосподарських угідь (1999=1,0)

Основною тенденцією розвитку фермерських господарств в Одеській області є збільшення розмірів їх землекористування та нарощування обсягів виробництва продукції. Основним джерелом розширення розмірів

сільськогосподарських угідь є оренда землі. Якщо в 2000 році питома вага орендованих земель складала 23%, то в 2006 році – 60%.

Диференціація фермерських господарств за розмірами землекористування обумовлює певні особливості формування їх виробничо-ресурсного потенціалу, зокрема технічного забезпечення. В фермерських господарствах з площею понад 500 га на 1 господарство припадає майже 10 тракторів, з площею до 100 га – 1 трактор на 2 господарства. В середньому на одне господарство зараз припадає 0,3 трактори, 0,07 комбайна. Ці показники дозволяють зробити висновок про низький рівень матеріально-технічної бази фермерських господарств, особливо тих, в яких невеликі розміри землі. Забезпеченість трудовими ресурсами також диференційована за окремими категоріями господарств.

На підставі проведеного дослідження встановлено, що виробнича структура фермерських господарств Одеської області формується за рахунок рослинництва, яке більш ризиковане в отриманні прибутків, ніж тваринництво. В структурі доходів від реалізації продукція рослинництва складає 97% і тільки 3% припадає на тваринництво. Посіви зернових перевищують 60%, соняшнику – 20%, інших технічних культур – 15%. В свою чергу це негативно впливає на дотримання сівозмін, оновлення родючості землі, посилення її деградації, ускладнення реалізації продукції і загальне зниження ефективності фермерського виробництва.

Виробництво м'ясо-молочної продукції в фермерських господарствах перебуває в стані глибокої кризи, що є причиною непродуманості і непослідовності економічних реформ, які зумовили збитковість тваринництва і, як наслідок, низьку зацікавленість у розвитку галузі. В області з 6195 фермерських господарств лише 34 господарства займаються виробництвом молока, 6 – виробництвом яєць, 66 господарств реалізували худобу та птицю на забій.

Проведений аналіз свідчить про загальні тенденції збільшення питомої ваги виробництва сільськогосподарської продукції фермерськими господарствами. Так, частка виробництва зерна збільшилась в 2,4 рази, соняшника – в 3 рази, цукрових буряків – в 4,5 рази. Підвищення цін реалізації при незначних змінах собівартості зумовило певні зміни в прибутковості цих видів продукції.

У процесі дослідження проведена комплексна оцінка конкурентоспроможності фермерських господарств різних за розмірами землекористування і рівнем товарності продукції із застосуванням методів економіко-статистичного моделювання залежності результативного показника від відповідних факторів та SWOT-аналізу.

При обґрунтуванні методики визначення конкурентоспроможності фермерських господарств необхідно виділено природно-економічні зони Одеської області: зона Лісостепу – 7 адміністративних районів, зона Центрального степу – 6 районів, зона Південного степу – 13 адміністративних районів.

В основу методики врахування внутрішніх факторів для визначення рівня конкурентоспроможності фермерських господарств нами взято методи економіко-статистичного моделювання. Основними факторами, що впливають на конкурентоспроможність фермерських господарств з розмірами земельної площі понад 50 га є показники наявності окремих елементів виробничо-ресурсного потенціалу. Кожен із цих факторів є числовим значенням багатофакторної функції

$$y = a_0 + a_1x_1 + a_2x_2 + \dots + a_nx_n,$$

Економічна інтерпретація отриманого рівняння заключається у визначенні кількісної міри впливу окремого фактора x_i на результативний показник y (виручка від реалізації продукції на 1 га сільськогосподарських угідь). На основі отриманих рівнянь регресії розраховані теоретично можливі показники рівня конкурентоспроможності. Порівняння цього показника з середнім його значенням по області або природно-економічній зоні показує рівень (індекс) конкурентоспроможності окремих фермерських господарств відносно загальної сукупності (рис. 3). Така ж методика використовується для аналізу впливу факторів на рівень рентабельності продаж продукції фермерських господарств площею землекористування до 50 га сільськогосподарських угідь. У модель додатково включені фактори рівня концентрації виробництва, кооперації господарської діяльності, економічної і виробничої стійкості.

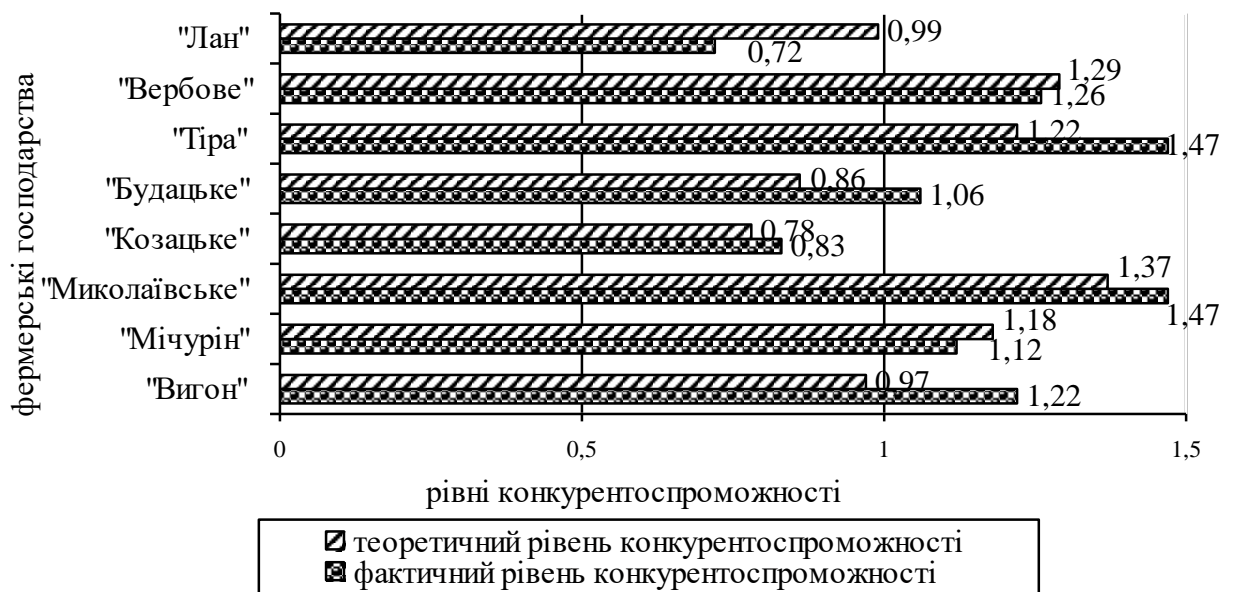

Рис. 3. Рейтинг конкурентоспроможності окремих фермерських господарств Білогород-Дністровського району Одеської області

Для виміру відносного впливу окремих факторів на величину результативного показника були розраховані коефіцієнти еластичності, аналіз яких дозволяє визначити пріоритетні напрямки інвестування фермерських господарств і підвищення їх конкурентоспроможності.

Оцінку діяльності фермерських господарств області в умовах нестабільності, відсутності або неповної інформації доцільно здійснювати за

допомогою як багатofакторного аналізу, так і за допомогою експертних методів, які дозволяють найбільш об'єктивно оцінити вплив факторів зовнішнього середовища на конкурентоспроможність фермерських господарств. У результаті дослідження відібрані показники, які відображають сильні та слабкі сторони господарської діяльності фермерських господарств, до яких віднесено: організаційно-технологічний рівень виробництва, забезпеченість господарства матеріалами, достатність обігових коштів, доступ до фінансових ресурсів, можливості зниження собівартості продукції, можливість диверсифікації виробництва, можливість оренди сучасних технологій та можливості нарощування обсягів виробництва в господарстві.

Основними факторами зовнішнього ринкового середовища виділено дефіцит матеріалів, ціновий диктат покупця, надлишок пропозиції товарів на ринку, появу нових конкурентів та зміну законодавства. Ці фактори створюють загрозу конкурентоспроможності фермерських господарств.

Можливості фермерських господарств протистояти цим загрозам визначені показниками: партнерство з оптовими покупцями продукції, технологічна кооперація, кооперація з переробки продукції, спеціалізація господарства, подальша інтенсифікація виробництва та державна підтримка. Ступінь прояву цих факторів – оцінка від 1 до 10, які корегуються коефіцієнтом відносної значимості. Середньозважена оцінка (K_j) розраховується за формулою:

$$K_j = \sum_{i=1}^n F_i K^j e_{oi}, \quad (j=1, 2 \dots m)$$

де F_i – коефіцієнт відносної значимості i -того фактора оцінки стану підприємства, загроз та можливостей;

$K^j e_{oi}$ – коефіцієнт значимості j -того критерію по i -тому фактору;

n – кількість факторів оцінки

Таким чином можна визначити інтегральний показник впливу зовнішніх факторів (загроз) і показник можливостей протидії цим загрозам фермерським господарством.

Виходячи з міркувань про взаємозалежність конкурентоспроможності фермерських господарств від ефективності його функціонування, зовнішніх факторів, що створюють загрози конкурентоспроможності, та внутрішніх факторів, за допомогою яких господарство може протидіяти загрозам, пропонується узагальнюючий показник конкурентоспроможності ($K_{ф.г.}$) визначати за формулою:

$$K_{ф.г.} = K_{в.п.} - K_з. + K_{в.ф.},$$

де $K_{в.п.}$ – інтегрований коефіцієнт виробничого потенціалу фермерських господарств на дату спостереження;

$K_з.$ – інтегрований коефіцієнт впливу зовнішніх факторів (загроз);

$K_{в.ф.}$ – інтегрований коефіцієнт потенційних можливостей (внутрішніх факторів) фермерського господарства протистояти загрозам зовнішнього середовища.

Результати розрахунків наведено в табл.1.

Рейтинг конкурентоспроможності фермерських господарств
Білгород-Дністровського району Одеської області

Інтегруючі показники	Фермерські господарства району					
	I*	II*	III*	IV*	V*	VI*
1. Інтегрований коефіцієнт виробничого потенціалу господарства ($K_{B,П}$)	2,95	4,25	4,15	4,25	3,2	4,15
2. Інтегрований коефіцієнт впливу зовнішніх факторів (загрози) (K_3)	5,2	3,9	4,2	4,05	3,9	4,15
3. Інтегрований коефіцієнт протидії господарства загрозам ($K_{B,Ф}$)	3,6	4,55	3,75	2,9	3,7	3,75
4. Рівень конкурентоспроможності фермерських господарств	1,35	4,9	3,7	3,1	3,0	3,75

* I – “Кантемирівське”, II – “Вигон”, III – “Мічурін”,
IV – “Миколаївське”, V – “Тіра”, VI – “Вербове”

У більшості фермерських господарств району спостерігається зниження конкурентоспроможності і лише одне господарство “Вигон” можна вважати стабільним і достатньо конкурентоспроможним.

У третьому розділі **“Основні напрямки підвищення конкурентоспроможності фермерських господарств регіону”** визначені основні стратегічні напрямки діяльності фермерських господарств відносно підвищення їх конкурентоспроможності та посилення конкурентних позицій на аграрному ринку, серед яких: оптимізація розміщення виробництва продукції фермерських господарств по природно-економічних зонах, інтенсифікація виробництва, диверсифікація виробничої діяльності відповідно до обґрунтованої спеціалізації, розвиток кооперативних процесів та державна підтримка розвитку фермерських господарств.

Встановлено, що значну роль у забезпеченні стабільної ефективності функціонування фермерських господарств відіграє розвиток подальшої інтенсифікації виробництва. В господарствах з досить високим рівнем інтенсифікації галузі рослинництва набагато вищі натуральні та вартісні показники ефективності їх діяльності: урожайність зернових вище на 60%, прибуток на 1 га ріллі майже в 2,5 рази більше, рентабельність вище на 20 відсотко-пунктів.

Проведений аналіз показує, що пріоритетним напрямком підвищення конкурентоспроможності фермерських господарств є диверсифікація їх виробничої діяльності відповідно до обґрунтованої спеціалізації.

Запропоновано три моделі диверсифікації:

1 модель. Фермерське господарство – незалежне самостійне формування, розмір землі до 20 га, робоча сила 2 – 3 члени сім’ї. З організаційних та економічних позицій виправдана наявність не менше 2-х товарних видів продукції, які мають найбільший попит на продовольчому ринку.

2 модель. Фермерське господарство – суб’єкт орендних відносин. Основними напрямками діяльності є: вирощування сільськогосподарських

культур на власній землі, виробництво продукції тваринництва на власних кормах, прокат сільськогосподарської техніки, оренда землі в сільськогосподарських підприємствах області.

3 модель. Фермерське господарство – повноправний член кооперативу, сформованого для спільного виробництва чи переробки продукції, ремонту та постачання техніки, надання маркетингових послуг. Виробничі відносини ґрунтуються на взаємних інтересах рівноправних партнерів з урахуванням пайового внеску кожного в кооперативну підприємницьку діяльність.

Для реалізації на практиці перших двох моделей розвитку фермерських господарств запропонована модель оптимального розміщення виробництва основних видів сільськогосподарської продукції по окремих природно-економічних зонах Одеської області. В основі підходу обґрунтування оптимізації розміщення виробництва продукції фермерських господарств лежить економіко-математична модель блочно-діагональної структури, де кожний блок відповідає окремій природно-економічній зоні Одеської області. Шукані значення в кожному об'єкті – це площі посівів окремих видів сільськогосподарських культур та обсяги виробництва продукції тваринництва. По задачі передбачені обмеження в блоках за обсягами виробництва товарної продукції в залежності від наявності земельних, виробничих, матеріальних і трудових ресурсів; у зв'язуючому блоці – за обсягами виробництва товарної продукції по регіону. Екстремальне значення лінійної функції виражено максимумом отриманого прибутку при реалізації сільськогосподарської продукції.

Розрахунки показали, що в перспективі 54% загального виробництва по області зернових доцільно зосередити в зоні Південного степу. Ця зона забезпечить 95% виробництва винограду і 61% овочів. Виробництво соняшнику і цукрових буряків буде зосереджено в зоні Лісостепу і Центрального степу. За оптимальним планом економічно доцільним стане виробництво продукції тваринництва. Домінуючими видами сільськогосподарської продукції в фермерських господарствах Лісостепу стануть озимі зернові, кукурудза на зерно, овочі, цукрові буряки. Рівень рентабельності виробництва цієї продукції перевищить 40%. Найбільш ефективними видами тваринницької продукції в фермерських господарствах Лісостепу можуть стати м'ясо великої рогатої худоби і свиней та продукція птахівництва, рентабельність якої складатиме 10-20%. Це гарантія стійкої конкурентоспроможності фермерських господарств Лісостепу. В фермерських господарствах Центрального степу домінувати будуть озимі зернові, кукурудза на зерно, соняшник та цукрові буряки, рентабельність виробництва яких складатиме відповідно 44%, 31,3%, 110,4%, 69,6%. Рентабельність виробництва свинини в цій зоні очікується на рівні 30%. В фермерських господарствах Південного степу найбільш вигідно буде вирощувати зернові культури, овочі і виноград, м'ясо птиці, молоко. Рівень рентабельності зернових сягатиме 90%, а виноград і овочі забезпечать 25% загальної маси прибутку.

Реалізація розрахованого оптимального плану дасть можливість підвищити рентабельність виробництва в зоні Лісостепу на 13,8, Центрального степу – на 52, Південного степу на 53 відсотко-пункти (табл. 2).

Таблиця 2

Ефективність оптимального плану розміщення виробництва і спеціалізації фермерських господарств Одеської області

Показники	Природно-економічні зони						По області	
	Лісостеп		Центральний степ		Південний степ			
	фактично за 2004-2006 рр.	за оптимальним планом	фактично за 2004-2006 рр.	за оптимальним планом	фактично за 2004-2006 рр.	за оптимальним планом	фактично за 2004-2006 рр.	за оптимальним планом
Витрати в розрахунку на 100 га ріллі, тис. грн.	26,7	166,7	27,3	123,8	44,7	109,6	34,7	129,0
Виручка від реалізації продукції в розрахунку на - 100 га ріллі, тис. грн.	28,4	200,3	29,7	184,9	49,2	178,6	37,8	186,2
- 1 середньорічного працівника, тис. грн.	4,1	34,9	4,6	34,7	5,8	43,6	5,1	38,1
Прибуток у розрахунку на 100 га ріллі, тис. грн.	1,7	33,6	2,4	61,1	4,5	69,0	3,1	57,2
Рівень рентабельності, %	6,3	20,1	8,8	49,3	10,1	62,9	8,9	44,3

Спираючись на реалії господарювання більшості фермерських господарств встановлено, що сільськогосподарська кооперація є однією з основних організаційних форм їх діяльності, а також важливим напрямком забезпечення їх конкурентоспроможності. Тому виникає актуальність розробки організаційно-економічних основ побудови сучасних кооперативних формувань, насамперед, обґрунтування їх спеціалізації.

У роботі наведено результати вирішення оптимальної спеціалізації виробничого кооперативу “Нива” Іванівського району Одеської області. На основі структурної математичної моделі розраховано структуру посівних площ за оптимальним планом. Питому вагу посівів зернових слід збільшити з 60,5 % до 71,4 %, в тому числі посівів товарної пшениці збільшити на 10,1 відсоткопункти. Доцільно збільшити до 300 га посіви соняшника. Власне виробництво кормів забезпечує збільшення виробництва молока на 42,6 % і на 140 % забезпечить виконання зобов'язань з його реалізації. На 120,8 % збільшиться виробництво яловичини і в три рази – виробництво свинини. Такі структурні зрушення у виробництві товарної продукції дозволять підвищити основні економічні показники на перспективу (табл. 3).

Прибутки від реалізації пшениці сягають 1699 тис. грн., їх питома вага зростає з 44,2% до 61,9%, а рентабельність виробництва складає 78,7%. Перспективним є також виробництво соняшнику. В структурі прибутків частка соняшника зростає на 7,6 відсоткопункти і складає 487 тис. грн. при рентабельності його виробництва 115,9%.

Таблиця 3

Основні економічні показники виробництва товарної продукції СВК
“Нива” Одеської області на 2015 рік

Види продукції	Обсяги виробництва, ц	Витрати на виробництво		Виручка від реалізації		Прибуток		Рівень рентабельності, %
		сума, тис. грн.	структура, %	сума, тис. грн.	структура, %	сума, тис. грн.	структура, %	
Пшениця	35971	2158,7	55,2	3857,5	58,0	1699,2	61,9	78,7
Кукурудза на зерно	3025	110,4	2,8	156,6	2,4	46,2	1,7	41,8
Ячмінь	2700	112,9	2,9	148,2	2,2	35,3	1,3	31,2
Овес	2100	81,4	2,1	124,5	1,9	43,1	1,6	52,9
Цукрові буряки	2632	37,5	1,0	68,3	1,0	30,8	1,1	82,1
Соняшник	7006	420,4	10,7	907,9	13,6	487,5	17,8	115,9
Молоко	2800	273,6	7,0	420,0	6,3	146,4	5,3	53,5
М'ясо ВРХ	240	212,2	5,4	272,5	4,1	60,3	2,2	28,4
М'ясо свиней	450	503,1	12,9	698,4	10,5	195,3	7,1	38,8
Всього	х	3910,2	100	6653,9	100	2744,1	100	70,1

Розрахунки по оптимальному плану спеціалізації господарства на 2015 рік показують, що в перспективі галузь тваринництва принесе 401 тис. грн. прибутку, рентабельність молока буде 53%, свинини – 39%, яловичини – 28%. Це забезпечить підвищення рентабельності господарства до 70%.

Сформулювало і виділено наступні основні передумови, які змушують фермерів кооперуватися за деякими видами діяльності:

- 1) можливість отримувати прибуток не тільки від сільськогосподарського виробництва, а й від інших сфер агробізнесу;
- 2) гарантія стабільних поставок матеріально-технічних засобів виробництва;
- 3) гарантія певної стабілізації доходів в результаті подальшого просування продукції в маркетинговому ланцюгу.

Основою державної підтримки фермерських господарств, як одного з напрямків підвищення конкурентоспроможності, є регулювання земельних відносин, створення сприятливого інвестиційного клімату та механізмів кредитування фермерів. Однією з форм інвестиційної активності є організація малого бізнесу на основі лізингу. Створення лізингових компаній, механізму передачі устаткування в лізинг допоможе одержати фермерам устаткування в довгострокову оренду і в багатьох випадках дозволить організувати свою справу належним чином.

Наведені пропозиції сприятимуть у подальшому укрупненню розмірів фермерських господарств, зміцненню їх матеріально-технічного забезпечення, підвищенню конкурентоспроможності, платоспроможності та розширеному відтворенню сільськогосподарського виробництва.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі зроблено теоретичне узагальнення та наведено нове вирішення наукових завдань, що полягають у розробці практичних рекомендацій щодо методики визначення та заходів підвищення конкурентоспроможності фермерських господарств регіонального АПК. Це дозволило визначити основні стратегічні напрямки діяльності фермерських господарств відносно посилення їх конкурентних позицій на аграрному ринку. На основі узагальнення наукових матеріалів дослідження запропоновано наступні наукові та практичні результати роботи.

1. У процесі дослідження доведено, що на сучасному етапі розвитку фермерських господарств вони є рівноправними підприємствами і займають незалежне місце в структурі різних форм господарювання на селі.

2. Універсальним механізмом порівняння ефективності господарювання фермерських господарств та заохочення тих, хто працює краще, є конкуренція. Водночас більшість ринків монополізовано внаслідок високого рівня конкуренції, на інших ще далеко до створення рівних умов для суб'єктів господарювання. При цьому головними чинниками нерівних умов конкуренції фермерських та інших сільськогосподарських підприємств є різні рівні інтенсивності виробництва, ступеня кооперування, спеціалізації фермерських господарств регіону та дії державних органів, які надають одним господарствам субсидії або привілеї, одночасно створюючи іншим бар'єри для вступу на ринки.

3. В умовах реформування сільського господарства, коли значно збільшилась кількість товаровиробників (в першу чергу – фермерських господарств), гостро активізується між ними боротьба за покупця на основі підвищення їх конкурентоспроможності. Конкурентоспроможність фермерського господарства – це забезпечення оптимального співвідношення між обсягами виробництва і реалізації продукції та його ресурсним потенціалом, платоспроможності та інвестиційної привабливості підприємства, зменшення природних і економічних ризиків приватного господарювання.

4. Конкурентоспроможність фермерських господарств залежить від великої кількості факторів, які умовно можна поділити на внутрішні (земля та її якість, трудові ресурси, засоби виробництва, матеріалозабезпеченість, ступінь кооперування господарської діяльності) та зовнішні – селекційно-генетичний потенціал і природно-кліматичні умови регіону, державна підтримка фермерських господарств, кредитна система, умови реалізації продукції та матеріально-технічне забезпечення, діяльність господарств-конкурентів.

Результативними показниками оцінки конкурентоспроможності великих, за розмірами площі сільськогосподарських угідь і обсягами виробництва, фермерських господарств може бути відношення отриманої виручки від реалізації продукції до одиниці земельної площі. В невеликих фермерських господарствах, які досить різноманітні за площею сільськогосподарських угідь і дуже диференційовані за рівнем товарності продукції, таким показником може бути рівень рентабельності продажів продукції.

5. Вивчення і визначення конкурентоспроможності доцільно проводити окремо невеликих за розмірами площ сільськогосподарських угідь фермерських

господарств (які не володіють засобами виробництва, використовують працю членів сім'ї і користуються послугами технологічного характеру) і окремо великих, що володіють повноцінним виробничо-ресурсним потенціалом. При цьому вплив внутрішніх факторів слід досліджувати за допомогою методів економіко-статистичного моделювання, а зовнішніх – за допомогою методів експертних оцінок, які разом дозволять найбільш об'єктивно оцінити конкурентоспроможність господарств.

6. Основними факторами, які найбільш впливають на конкурентоспроможність фермерських господарств, є: площа сільськогосподарських угідь з урахуванням їх якості; власний виробничо-ресурсний потенціал господарства; рівень агротехніки виробництва; рівень концентрації виробництва; кооперація господарської діяльності фермерських господарств; вартість товарної продукції на одиницю земельної площі і рівні економічної та виробничої стійкості фермерських господарств. Інформація про ці показники доступна і її легко можна економічно інтерпретувати в економіко-статистичних моделях.

Дослідження показали, що серед великих за розмірами площ сільськогосподарських угідь найбільш конкурентоспроможними, наприклад, в зоні Лісостепу є фермерські господарства “Весна” і “Бобринецьке”, де фактичне виробництво товарної продукції на 1 га сільськогосподарських угідь перевищує можливий рівень на 20 і більше відсотків. Серед невеликих за розмірами фермерських господарств цієї ж зони найбільш конкурентоспроможними є “Колісне”, “Черкеське” і “Світанок”, в яких індекс рівня рентабельності продажів складає 1,3 і вище. В цих господарствах фактичний рівень рентабельності перевищує середній показник від 5 до 17 відсотко-пунктів.

7. Специфічність географічного розташування сільськогосподарського виробництва в Одеській області суттєво впливає на рівень конкурентоспроможності фермерських господарств і вимагає особливих видів їх спеціалізації. Тому економічно доцільним є визначення оптимальної структури і розміщення по природно-економічних зонах виробництва в фермерських господарствах сільськогосподарської продукції, з точки зору її якості і ціни, з урахуванням максимуму обсягів виробництва і одержання прибутку при її реалізації. Розрахунки показали, що в перспективі 54% загального виробництва по області зернових доцільно зосередити в зоні Південного степу. Ця зона забезпечить 95% виробництва винограду і 61% овочів. Виробництво соняшнику і цукрових буряків буде зосереджено в зоні Лісостепу і Центрального степу.

Реалізація розробленого оптимального плану розміщення виробництва сільськогосподарської продукції в фермерських господарствах окремих природно-економічних зон дає можливість підвищити рентабельність виробництва в фермерських господарствах Лісостепу – на 13,8, в Центрального степу – на 52, в Південного степу – на 53 відсотко-пункти.

8. Значну роль у забезпеченні стабільної ефективності фермерського виробництва відіграє розвиток інтенсифікаційного процесу, який ґрунтується на інноваційних засадах і застосуванні досягнень науково-технічного процесу. Проведені дослідження впливу подальшої інтенсифікації на конкурентоспроможність фермерських господарств показали, що в господарствах з досить

високим рівнем інтенсифікації галузей рослинництва набагато вище натуральні і вартісні показники ефективності їх діяльності: урожайність зернових культур перевищує 50 ц з 1 га, цукрового буряка – 300 ц, соняшника – 16 ц; прибуток на 1 га посіву зернових складає 600-800 грн., цукрового буряка – більш як 1000 грн. і соняшника – 1200-1400 грн.; рентабельність виробництва зернових сягає до 80%, цукрового буряка – більше 70%, соняшника – понад 120%.

9. Одним із перспективних напрямків підвищення конкурентоспроможності фермерських господарств є диверсифікації виробничої діяльності підприємств відповідно до обґрунтованої спеціалізації по окремих природно-економічних зонах області. Запропоновано три моделі диверсифікації, найбільш пріоритетною з яких є створення виробничих, заготівельно-збутових, переробних кооперативів. На основі проведеного економіко-математичного аналізу визначено оптимальний план поглиблення спеціалізації СВК “Нива”, реалізація якого забезпечить підвищення рентабельності господарства до 70%.

10. Становлення фермерських господарств в умовах відкритого конкурентного середовища вимагатиме адекватної ринковим вимогам системи державного регулювання сільського господарства, створення умов для фінансової самодостатності фермерів. Надходження і використання коштів Укрдержфонду підтримки фермерських господарств не дають суттєвої допомоги. Тому основним завданням держави в забезпеченні стабільної конкурентоспроможності фермерських господарств є регулювання земельних відносин, розробка відповідних заходів щодо створення сприятливого інвестиційного клімату та механізмів кредитування фермерів. Відповідно до цього в роботі запропоновані пропозиції щодо залучення інвестицій і кредитів у розвиток фермерських господарств, реалізація яких, на наш погляд, сприятиме у подальшому зміцненню і підвищенню конкурентоспроможності фермерів

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ РОБІТ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У наукових фахових виданнях:

1. Дяченко С.Г., Добрунік Т.П., Чіклекчі Г.Г. Регулювання ринкових відносин в АПК //Вісник соціально-економічних досліджень. Вип. №3, Одеса: АТЗТ ІРЕНТТ, 1998. – С. 179-184 (автору належить: обґрунтування основних напрямків державного регулювання аграрного сектору).

2. Добрунік Т.П., Дяченко С.Г., Чіклекчі Г.Г. Виробництво та споживання харчових продуктів Одеської області //Сучасні економічні системи та методи управління. Вип. №4, Одеса, “Принт Майстер”, 1999. – С.65-68 (автору належить: визначення кореляційної залежності між показниками виробництва окремих видів продукції та споживання продуктів харчування).

3. Добрунік Т.П. Розвиток конкурентоспроможності: світовий досвід і шляхи удосконалення українського АПК //Вісник соціально-економічних досліджень. Вип. №7, Одеса: ОДЕУ, 2000. – С.88-92.

4. Добрунік Т.П. Конкуренция и ее особенности на аграрном рынке //Збірник ОДУ “Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління”, т. 3, Одеса, “Астропринт”, 2000, - С. 413-417.

5. Добрунік Т.П. Деякі проблеми розвитку молокопродуктового підкомплексу АПК Одещини //Вісник соціально-економічних досліджень. Вип. №12, Одеса: ОДЕУ, 2002. – С. 115-117.

6. Островський П.І., Добрунік Т.П. Розвиток іпотеки землі як один із факторів інвестиційної привабливості сільського господарства //Вісник соціально-економічних досліджень. Вип. №13, Одеса: ОДЕУ, 2002. – С. 299-301 (автору належить: обґрунтування необхідності розвитку іпотечного ринку).

7. Островський П.І., Добрунік Т.П. Стратегія діяльності сільськогосподарських підприємств в умовах ринкового середовища //Вісник соціально-економічних досліджень. Вип. №15, Одеса: ОДЕУ, 2003. – С. 239-243 (автору належить: формування стратегічних цілей підприємства).

8. Деречин В.В., Островський П.І., Добрунік Т.П. Моделювання конкурентоспроможності фермерських господарств //Вісник інженерної академії України №1, Київ, 2004, - С. 9-15 (автору належить: обґрунтування факторів забезпечення конкурентоспроможності і розробка економіко-статистичної моделі).

9. Добрунік Т.П. До питання визначення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств //Вісник соціально-економічних досліджень. Вип. №17, Одеса: ОДЕУ, 2004. – С. 299-301.

10. Деречин В.В., Островський П.І., Добрунік Т.П. Математична модель забезпечення виробництва конкурентоспроможної продукції фермерськими господарствами Одеської області //Вісник інженерної академії України №1, Київ, 2005, - С. 42-51 (автору належить: розробка математичної моделі оптимального розміщення виробництва продукції в фермерських господарствах по окремим природно-кліматичним зонам області)

11. Добрунік Т.П. Методика визначення конкурентоспроможності фермерських господарств //Науковий вісник – Одеський державний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. – Науки: економіка, політологія, історія. – 2007. - №17(54). – С. 3-14.

У матеріалах конференцій:

12. Добрунік Т.П., Гострик О.М., Островський П.І. Конкурентоспроможність і інвестиційна привабливість сільськогосподарських підприємств //Матеріали ІХ Міжнародної науково-методичної конференції “Удосконалення підготовки фахівців”. – Одеса, “Астропринт”, 2004, - С. 191-192.

13. Добрунік Т.П., Островський П.І. Діагностика конкурентоспроможності фермерських господарств //Матеріали Х Міжнародної науково-методичної конференції “Управління якістю підготовки фахівців”. – Одеса, “ОДАБА”, 2005, - С. 57-59.

В інших виданнях:

14. Добрунік Т.П. Конкуренція на ринку АПК //Проблеми ефективного функціонування АПК в умовах нових форм власності та господарювання: Кол. Монографія у двох томах. Т.2/ За ред. П.Т. Саблука, В.Я Амбросова, Г.Є. Мазнева. – К.: ІАЕ, 2001. – С.277-278.

АНОТАЦІЯ

Добрунік Т.П.
Підвищення конкурентоспроможності фермерських господарств регіонального АПК.

Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (економіка сільського господарства і АПК).

Миколаївський державний аграрний університет Міністерства аграрної політики України.

Миколаїв, 2008.

У дисертаційній роботі узагальнено результати дослідження теоретичних та методичних основ забезпечення конкурентоспроможності фермерських господарств, виділено систему внутрішніх і зовнішніх факторів, що її обумовлюють. Запропоновано методику визначення залежності конкурентоспроможності від наявності і ефективності використання основних елементів ресурсного потенціалу. Проаналізовано економічний стан та ефективність функціонування фермерських господарств. Проведено комплексну оцінку конкурентоспроможності фермерських господарств та визначені основні напрямки її підвищення, серед яких: оптимізація розміщення виробництва основних видів продукції по окремих природно-кліматичних зонах, інтенсифікація виробництва, диверсифікація виробничої діяльності відповідно до обґрунтованої спеціалізації з урахуванням регіональних особливостей.

Ключові слова: фермерські господарства, конкурентоспроможність, внутрішні фактори, зовнішні фактори, ресурсний потенціал, інтенсифікація, розміщення виробництва, спеціалізація, диверсифікація.

АННОТАЦИЯ

Добруник Т.Ф.
Повышение конкурентоспособности фермерских хозяйств регионального АПК.

Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04. – экономика и управление предприятиями (экономика сельского хозяйства и АПК).

Николаевский государственный аграрный университет Министерства аграрной политики Украины.

Николаев, 2008.

В диссертационной работе изложены результаты исследования теоретических и методических основ обеспечения конкурентоспособности фермерских хозяйств. В процессе исследования раскрыты понятийно-сущностные аспекты категории конкурентоспособности предприятия, уточнено определение конкурентоспособности фермерских хозяйств с учетом особенностей их функционирования в современных условиях развития рыночных отношений. В работе отмечено, что конкурентоспособность

фермерского хозяйства определяется оптимальным соотношением между объемами производства и реализации продукции и его ресурсным потенциалом, платежеспособностью и инвестиционной привлекательностью.

Проанализированы ретроспектива и современное состояние развития фермерских хозяйств отдельных природно-экономических зон Одесской области, показаны отличительные особенности формирования и функционирования их производственно-ресурсного потенциала.

В работе систематизированы основные факторы внутренней и внешней среды, обуславливающие конкурентоспособность фермерских хозяйств. К внутренним факторам отнесены: площадь сельскохозяйственных угодий с учетом их качества, собственный производственно-ресурсный потенциал хозяйства, уровень концентрации производства, кооперация хозяйственной деятельности, уровни экономической и производственной устойчивости фермерских хозяйств. Основными факторами внешней среды, которые в основном составляют определенные угрозы уровню конкурентоспособности фермерских хозяйств являются: селекционно-генетический потенциал, природно-климатические условия региона, государственное регулирование, кредитная система, условия реализации продукции и деятельность прочих хозяйств-конкурентов.

В работе обоснована целесообразность комплексной оценки конкурентоспособности фермерских хозяйств на основе применения методов экономико-статистического анализа и экспертных оценок. Для изучения и определения влияния внутренних факторов на уровень конкурентоспособности предложена методика, основанная на экономико-статистическом моделировании зависимости результативного показателя от наличия и эффективности использования основных элементов ресурсного потенциала. Результативным показателем оценки конкурентоспособности крупных по размерам землепользования и объему производства продукции фермерских хозяйств может быть отношение полученной выручки от реализации к единице земельной площади. Для небольших фермерских хозяйств, которые очень разнообразны по площади сельскохозяйственных угодий и дифференцированы по уровню товарности продукции, таким показателем может быть уровень рентабельности продаж.

В процессе исследования проведена оценка конкурентоспособности фермерских хозяйств отдельных природно-экономических зон области. На основе полученных уравнений регрессии рассчитаны теоретически возможные показатели и определены уровни конкурентоспособности отдельных хозяйств относительно исследуемой совокупности. Рассчитанные коэффициенты эластичности отдельных факторов в производственных функциях позволили обосновать приоритетные направления инвестирования фермерских хозяйств, что позволит обеспечить с одной стороны гарантию быстрого получения отдачи этих инвестиций, а с другой – усилить конкурентные преимущества фермерских хозяйств.

По результатам проведенного исследования определены основные стратегические направления деятельности фермерских хозяйств относительно повышения их конкурентоспособности и усиления конкурентных позиций на

аграрном рынке. Установлено, что одним из основных направлений обеспечения стабильной эффективности фермерского производства является развитие интенсификационных процессов. Экономически целесообразным направлением является оптимизация размещения производства основных видов продукции по природно-экономическим зонам области. Реализация разработанного в работе оптимального плана позволит значительно улучшить использование производственно-ресурсного потенциала, повысить качество продукции, снизить затраты на ее производство и обеспечит повышение рентабельности производства в зоне Лесостепи – до 20%, Центральной степи – до 50%, Южной степи – до 63%.

Результаты исследования показали, что перспективным направлением повышения конкурентоспособности фермерских хозяйств является диверсификация их производственной деятельности в соответствии с обоснованной специализацией отдельных природно-экономических зон области. На основе проведенного экономико-математического анализа определен оптимальный план специализации СВК «Нива» Ивановского района Одесской области, реализация которого обеспечит повышение рентабельности предприятия до 70%.

Ключевые слова: фермерские хозяйства, конкурентоспособность, внутренние факторы, внешние факторы, ресурсный потенциал, интенсификация, размещение производства, специализация, диверсификация.

ANNOTATION

Dobrunik T.P.

Increase of competitiveness of farms of regional Agrarian-industrial complex.
Manuscript.

This thesis is for competition of the scientific degree of the candidate of economic sciences in specialty 08.00.04 – the economy and management of the enterprises (economy of agriculture and agrarian-industrial complex).

Mykolaiv state agrarian university of the Ministry of agricultural policy of Ukraine.

Mykolaiv, 2008.

In the dissertation the results of research of theoretic and methodical bases ensuring competitiveness of farms are generalized, the system of internal and external factors, which substantiates competitiveness, is allocated. The technique of determination of competitiveness dependence from availability and effectiveness of use of the major elements of resource potential. Social-economical condition and effectiveness of functioning of farms is analyzed. Complex evaluation of the farms competitiveness is given and major ways of increase of her are defined, which include: optimization of placement of industries of basis types of production according to certain nature-economic zones, intensification of production, diversification of productive activity according to substantiated specialization taking into consideration the regional specialties.

Key words: farms, competitiveness, internal factors, external factors, resource potential, intensification, placement of industries, specialization, diversification.